

УДК 338.435

Кальченко С.В.,
к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Анотація. У статті проаналізовано особливості класифікації господарств населення. Розглянуто недоліки сучасних методологічних підходів для класифікації суб'єктів дрібного аграрного підприємництва. Обґрунтовано необхідність зміни класифікації сільськогосподарських виробників, що діють у сфері малого аграрного бізнесу. Запропонована класифікація диференціює господарства населення за споживчою і товарною ознаками.

Ключові слова: аграрне підприємництво, класифікація, господарства населення, методологія, підвищення ефективності.

Аннотация. В статье проанализированы особенности классификации хозяйств населения. Рассмотрены недостатки современных методологических подходов для классификации субъектов мелкого аграрного предпринимательства. Обоснована необходимость изменения классификации сельскохозяйственных производителей, действующих в сфере малого аграрного бизнеса. Предложенная классификация дифференцирует хозяйства населения по потребительскому и товарному признакам.

Ключевые слова: аграрное предпринимательство, классификация, хозяйства населения, методология, повышение эффективности.

Annotation. The paper analyzes the features of classification households. The shortcomings of modern methodological approaches for the classification of subjects of small agricultural businesses. The necessity of changing the classification of agricultural producers operating in the sphere of small agricultural businesses. The proposed classification differentiates private households for consumer and presentation features. Based on these criteria, private households are divided into nine subgroups, each of which differs in character of the organization of production activities and the nature of the use of products grown. Using the proposed classification, private households are differentiated on the directions of increasing the efficiency of agricultural production. Using this classification, in practice, we can qualitatively improve the level of productivity in all components of this segment of agrarian business.

Keywords: agricultural business, classification, farm population, methodology, improving efficiency.

Постановка проблеми. Характер розвитку вітчизняного аграрного сектору в сучасних умовах є складним та неоднозначним. Концентрація крупнотоварного виробництва в системі агрохолдингів, зростання соціально-економічного значення дрібнотоварного підприємництва, - все це потребує нових підходів до оцінки ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах багатокладної економіки. Як було відмічено, важливу роль у теперішній ситуації відіграють сільські домогосподарства, на долю яких припадає переважна більшість овочевої та плодовоовочевої продукції, значний відсоток виробництва зернових культур, а також продукції рослинництва. Зазначені факти вимагають глибокого вивчення специфіки організації господарської діяльності у даних господарствах.

Аналіз останніх досліджень. Слід відмітити, що особливості господарювання суб'єктів дрібнотоварного підприємництва, а також специфіка функціонування селянських домогосподарств знайшли своє відо-

браження в працях В.К. Збарського, В.Я. Месель-Веселяка, Ю.П. Макаренко, Т.І. Яворської та ін.

Мета дослідження. Проте, на нашу думку, потребують подальшого дослідження розбіжності у організації сільськогосподарського виробництва серед даної групи господарств, виходячи з мети діяльності, а також перспектив подальшого розвитку. В цьому аспекті метою статті є обґрунтування критеріїв класифікації селянських домогосподарств, виходячи з їхньої соціально-економічної сутності та способу функціонування.

Виклад основного матеріалу. Запропонована нами класифікація господарств населення враховує той факт, що сільськогосподарське виробництво в них є можливим як на товарних засадах, так і з метою самозабезпечення продовольством. Більше того, існуючі класифікаційні підходи, апriorі констатують використання земельних ділянок та обсяг виробленої продукції як основні оці-

ночні критерії класифікації домогосподарств, що, на нашу думку не є вірним.

Слід враховувати не тільки суто виробничий аспект функціонування селянських домогосподарств, але й аграрного виробництва для їхньої життєдіяльності. З тією метою в якості класифікаційних критеріїв нами розглядаються рівень товарності сільськогосподарського виробництва, а також пи-

тома вага валової продукції сільського господарства в бюджеті домогосподарства. Як бачимо з даних, наведених в таблиці 1, запропонована класифікація дозволяє чітко встановити соціально-економічну сутність домогосподарств, виходячи з результатів виробництва сільськогосподарської продукції.

Таблиця 1

Класифікація господарств населення

Частка в загальній сумі доходів	Відсоток реалізованої продукції		
	Споживчі 15% від загального обсягу	Змішані 15-50% від загального обсягу	Товарні більше 50 % від загального обсягу
До 20 %	Продукція виробляється в мінімальній кількості, заможні родини, особи, що не мають змоги займатися с.-г. виробництвом або маргінальні елементи	Продукція виробляється здебільшого для самозабезпечення, реалізуються лише надлишки	Товарне господарство, яке знаходиться або на стадії становлення, або переживає кризу
20-50%	Існує постійне джерело доходів, однак є потреба у забезпеченні власною сільськогосподарською продукцією	Наявний рівень доходів не дозволяє підтримувати належний рівень життя, існує необхідність у додатковому джерелі доходів	
Більше 50%	Малозабезпечені верстви населення, пенсіонери, що мають незначні земельні ділянки	Перехідна форма між споживчим та товарним господарством	Сімейні, приватні та індивідуальні с.г. підприємства, що не мають статусу юр.особи

Джерело: власні дослідження автора

Так, домогосподарства, що контролюють значні земельні угіддя, будуючи багатопверхові садиби, і маргінальні елементи, які практично не використовують власну земельну ділянку, мають однакове значення для продовольчого забезпечення населення. В той же час, як товарні, так і споживчотоварні домогосподарства не є однорідною масою. Розбіжність у характері сільськогосподарського виробництва та ролі сільського господарства для добробуту родини обґрунтовують також і особливості використання матеріальних та трудових ресурсів (Табл. 2).

Так, споживчі господарства, де продукція використовується для самозабезпечення і обсяг доходів, отриманих від реалізації, є незначним, не застосовують найманої праці та складних технічних засобів. Споживчотоварні та більшість товарних домогоспо-

дарств використовують засоби малої механізації (мотоблок, мотокультиватор тощо) та найману працю для сезонних робіт. В окремих випадках робітники наймаються разом із технічними засобами.

Лише повноцінні ефективні товарні господарства, де аграрне виробництво є основою доходів сімейного бюджету, широко використовують засоби механізації та найману робочу силу на постійній основі. Для виконання польових робіт на значних земельних площах такі господарства застосовують трактори та комбайни.

Отримана виручка дозволяє при цьому не тільки компенсувати виробничі затрати, але й мати грошові надходження, що дають змогу забезпечувати належний життєвий рівень для членів домогосподарства.

Організація виробничого процесу в господарствах населення

Частка в загальній сумі доходів	Відсоток реалізованої продукції		
	Споживчі 15% від загального обсягу	Змішані 15-50% від загального обсягу	Товарні більше 50 % від загального обсягу
До 20 %	Використовується ручна праця, відсутня наймана робоча сила	Використовується ручна праця, наймана робоча сила застосовується для разових робіт	Застосовуються засоби малої механізації та наймана праця
20-50%		Можливе застосування засобів малої механізації, наймана робоча сила застосовується для сезонних робіт	Активне застосування засобів малої механізації, використання найманої праці для сезонних робіт
Більше 50%		Використовуються засоби малої механізації, залучається наймана робоча сила для сезонних робіт	Механізована праця, активне залучення найманої робочої сили

Джерело: результати досліджень автора

Розбіжності у мотивації господарської діяльності, особливості організації виробничого процесу та специфіка ресурсного забезпечення домогосподарств передбачає певну диференціацію у розробці шляхів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва (Таблиця 3).

Так, для господарств споживчого типу, які мають незначні обсяги вільних грошових коштів або де сільське господарство не має суттєвого впливу на розмір сімейного бюджету, підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва доцільно здійснювати за рахунок використання нових сортів та порід худоби. Слід зазначити при цьому, що переважна більшість споживчих господарств займається рослинництвом, тому другий варіант оптимізації аграрного виробництва серед даної категорії домогосподарств не користується широким попитом. Питання техніко-технологічного оновлення не є актуальним для господарств споживчого типу, за винятком заможних родин, оскільки витрати на виробництво не компенсуються грошовими надходженнями.

Господарства змішаного типу, які отримують певні грошові надходження за результатами сільськогосподарського виробництва, мають змогу не тільки застосовувати нові сорти, оновлювати породний склад в тваринництві, але й оптимізувати техніко-технологічне забезпечення, оскільки мають можливість використовувати власні засоби малої механізації.

В залежності від конкретної ситуації, змішані домогосподарства можуть ініціювати створення об'єднань кооперативного типу, а також вступати до їхнього складу з метою підвищення рівня ефективності сільськогосподарського виробництва та покращення соціально-економічних умов функціонування.

Для господарств товарного типу, діяльність яких спрямована на максимізацію доходів шляхом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, доцільним є зменшення частки власної ручної праці шляхом залучення найманих працівників та активного запровадження засобів механізації та автоматизації виробництва.

Шляхи розвитку господарств населення

Частка в загальній сумі доходів	Відсоток реалізованої продукції		
	Споживчі 15% від загального обсягу	Змішані 15-50% від загального обсягу	Товарні більше 50 % від загального обсягу
До 20 %	Оптимізація породно-сортового складу	Оптимізація породно-сортового складу, незначні зміни в технології вирощування та утримання худоби	Оптимізація техніко-технологічного забезпечення, виходячи з характеру розвитку господарства
20-50%	Оптимізація породно-сортового складу, незначні зміни в технології вирощування та утримання худоби	Оптимізація техніко-технологічного забезпечення, незначні організаційні трансформації	Оптимізація техніко-технологічного забезпечення, незначні організаційні трансформації
Більше 50%			Оптимізація техніко-технологічного, фінансового забезпечення, можливі суттєві організаційні трансформації

Джерело: результати досліджень автора

У відповідності до обраного галузевого напрямку (виробництво зернових, овочівництва, садівництво, галузі тваринництва тощо) такі господарства мають оптимізувати виробничу діяльність і збільшення обсягів виробництва шляхом забезпечення гарантованого збуту вирощеної продукції.

Найбільш доцільним в даному випадку є створення кооперативних об'єднань на базі аналогічних господарств. Об'єднуючи зусилля, товарні домогосподарства здатні не тільки підвищити рівень економічної ефективності за рахунок спільного використання технічних засобів, надання різного роду послуг, забезпечення вигідних умов збуту продукції. Інтеграція одноосібних господарств на принципах взаємовигідної спів-

праці є основою інституціоналізації сільських домогосподарств і перетворення їх з об'єктів економічних трансформацій в аграрній сфері на суб'єктів цих процесів.

Висновки. Сучасний стан розвитку сільськогосподарського виробництва вимагає нових підходів до визначення характеру та перспектив функціонування суб'єктів аграрного підприємництва. Особливу увагу в цьому зв'язку слід приділити процесам, що тривають в сфері дрібнотоварного виробництва. Запропонована класифікація господарств населення дозволяє чітко структуризувати цю масу і забезпечує диференційний підхід щодо оцінки ефективності діяльності кожної групи та розробки заходів їхнього подальшого розвитку.

Література

1. Збарський В.К. Тенденції розвитку особистих селянських господарств./В.К. Збарський// Агроінком. - 2008. - №5-6.- С.56-61.
2. Макаренко П.М., Мельник Л.Л. Економічний потенціал різних форм аграрних господарств /П.М. Макаренко, Л.Л. Мельник// Економіка АПК -2011. - № 37. - С.89-96.
3. Макаренко Ю.П. Аграрні малі господарства: умови та шляхи розвитку./ Ю.П. Макаренко. - Дніпропетровськ.: Січ, 2012. - 680с.
4. Месель-Веселяк В.Я. Економічні передумови забезпечення розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва в Україні. /В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК -2011. - № 3. - С.9-16
5. Яворська Т.І. Малий бізнес у сільському господарстві: теорія і практика / Т.І. Яворська. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 384 с.